

Jolanta Przyłuska

Gromadzenie zbiorów czy zapewnianie dostępu do źródeł wiedzy – kierunki działania Biblioteki Instytutu Medycyny Pracy im. prof. Jerzego Nofera w Łodzi

---

Forum Bibliotek Medycznych 1/2, 180-187

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

12. Häkli E. H., Lehtinen H.: *Doctorial dissertations in the Internet: a good start in Finland*. LIBER Quart. 2000 Vol. 10 nr 1 s. 14–25
13. Hirschon A.: Libraries, consortia, and change management. *J. Acad. Librarianship* 1999 Vol. 25 nr 2 s. 124–126
14. ICOLC guidelines and preferred practices for selection and purchase of electronic resources. *Online Libr. Microcomputer* 2001 Vol. 19 nr 12 s. 1–4
15. ICOLC releases new privacy guidelines for online resources. *Online Libr. Microcomputer* 2002 Vol. 20 nr 6/7 s. 1–2
16. Peters T. A.: Consortia and their discontents. *J. Acad. Librarianship* 2003 Vol. 29 nr 2 s. 111–114
17. Piotrowicz Aniela, Grządzielewska Ewa, Torlińska Barbara: Współpraca akademickich bibliotek medycznych w Polsce. *EBIB* [http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/pw/referaty/APIotrowicz_EGrzadziewska_BTorlinska.pdf]
18. Piotrowicz Grażyna: Konsorcja bibliotek uczelnianych – wczoraj, dziś i jutro. *EBIB* [<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/36/piotrowicz.php>]
19. Piotrowicz Grażyna: Środowiskowy system udostępniania baz danych (ŚSKBD) we Wrocławiu. W: *Infobazy 97, Bazy danych dla nauki*. Gdańsk 1992 s. 517–523
20. Piotrowska Ewa, Zając Renata: Czasopisma elektroniczne w bibliotekach naukowych. [<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/36/piotrowska.php>]
21. Stefaniak Barbara: Czasopisma zagraniczne (tradycyjne i elektroniczne) w polskich bibliotekach naukowych. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe* 2002 Vol. 20 nr 2 s. 34–44
22. Stepniak Jolanta: Konsorcjum Elsevier – sposób na dostęp do czasopism elektronicznych. [<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/34/stepniak.php>]
23. Thornton Glenda A.: Impact of electronic resources on collection development, the roles of librarians, and library consortia. *Libry Trends* 2000 Vol. 48 nr 4 s. 842–856
24. Valaskaus Edward J.: Electronic journals and their roles on the Internet. *Ser. Libr.* 1998 Vol. 33 nr 1–2
25. Zajączkowska Barbara: Doświadczenia kontraktowe projektu systemu sieciowego rozpowszechniania baz CD-ROM w konsorcjum Bibliotek Górnośląskich. W: *Elektroniczne biblioteki dzisiaj. Elektroniczne wykorzystanie baz CD-ROM w sieciach komputerowych*. Katowice 2000 s. 119–125

Dr Jolanta Przyłuska
Łódź – IMP

GROMADZENIE ZBIORÓW CZY ZAPEWNIANIE DOSTĘPU DO ŹRÓDEŁ WIEDZY – KIERUNKI DZIAŁANIA BIBLIOTEKI INSTYTUTU MEDYCYNY PRACY W ŁODZI

Streszczenie

Zasadniczą powinnością biblioteki jest gromadzenie i udostępnianie zbiorów. Nie określa to w sposób ostateczny ani sposobu gromadzenia, ani formy udostępniania, jak też nie definiuje postaci samych zbiorów. Zachodzące obecnie zmiany technologiczne powodują, że w bibliotekach obserwuje się stopniową zmianę sposobów działania bez naruszania podstawowych funkcji bibliotek. Procesy te

inspirowane postępowaniem techniki przyczyniają się do różnicowania form komunikowania się z czytelnikiem. Obok przekazu informacji wyrażonego w postaci druku współlistnieje przekaz elektroniczny. Rola bibliotekarza zaznacza się coraz wyraźniej jako pośrednika pomiędzy źródłem wiedzy w dowolnej formie a odbiorcą. Rola biblioteki uwydatnia się w funkcji udostępniania wiedzy lub zapewnienia sposobów dostępu do źródeł wiedzy. W tak zmieniającej się sytuacji nie wszystkie materiały muszą być gromadzone na stałe i archiwizowane na miejscu. Dla czytelnika istotne staje się dotarcie do materiałów źródłowych, także tych zgromadzonych w odległych fizycznie zbiorach elektronicznych.

Wobec zachodzących zmian w dużych bibliotekach akademickich i oczekiwaniach środowiska naukowego zmieniają się także sposoby pracy w specjalistycznych bibliotekach instytutowych. W nich szczególnie uwydatnia się funkcja informacyjna biblioteki i sprawne dotarcie do źródeł. W celu prześledzenia zmian w Bibliotece Naukowej IMP przeanalizowałam metody tradycyjnego gromadzenia i porównałam z nowymi formami pozyskiwania dokumentów.

Pośrednictwo biblioteki w dotarciu do materiałów źródłowych

Zasadniczą powinnością biblioteki jest gromadzenie i udostępnianie zbiorów. Nie określa to w sposób ostateczny sposobu gromadzenia, formy udostępniania, jak też nie definiuje postaci samych zbiorów. Zachodzące obecnie zmiany technologiczne powodują, że w bibliotekach obserwuje się stopniową zmianę sposobów działania bez naruszania podstawowych funkcji bibliotek. Procesy te inspirowane postępowaniem techniki przyczyniają się do różnicowania form komunikowania się z czytelnikiem. Obok przekazu informacji wyrażonego w postaci druku współlistnieje przekaz elektroniczny. Rola bibliotekarza zaznacza się coraz wyraźniej jako pośrednika pomiędzy źródłem wiedzy w dowolnej formie a odbiorcą. Rola biblioteki uwydatnia się w funkcji udostępniania wiedzy lub zapewnienia sposobów dostępu do źródeł wiedzy (1, 2). W tak zmieniającej się sytuacji nie wszystkie materiały muszą być gromadzone na stałe i archiwizowane na miejscu.

Dla czytelnika istotne staje się:

- dotarcie do materiałów źródłowych, także tych zgromadzonych w odległych fizycznie zbiorach elektronicznych
- możliwość dostępu do informacji z własnego komputera
- pozyskanie informacji pełnotekstowej, nie tylko bibliograficznej
- łatwość wyszukiwania, bez konieczności poznawania różnych platform programowych (3).

Pośrednictwo biblioteki w poszukiwaniu dokumentu źródłowego schematycznie przedstawia rys. 1.

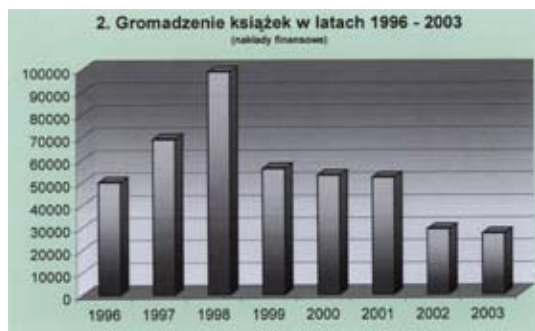
Wobec zachodzących zmian w dużych bibliotekach akademickich i oczekiwaniach środowiska naukowego zmieniają się także sposoby pracy w specjalistycznych bibliotekach instytutowych. W nich szczególnie uwydatnia się funkcja informacyjna biblioteki i sprawne dotarcie do źródeł. W celu prześledzenia zmian w Bibliotece Naukowej IMP przeanalizowałam metody tradycyjnego gromadzenia i porównałam z nowymi formami pozyskiwania dokumentów.

Rys. 1. Pośrednictwo biblioteki pomiędzy czytelnikiem a dokumentem źródłowym

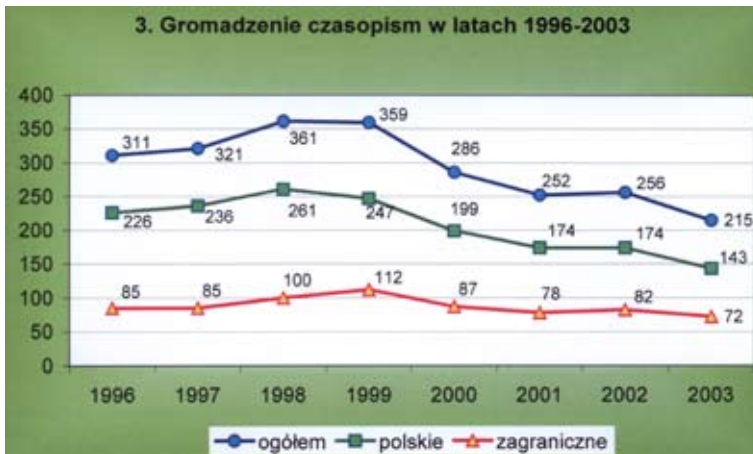
Tradycyjne metody gromadzenia Zakup książek

Polityka gromadzenia zbiorów poprzez zakup książek jest ściśle związana z rozpoznaniem potrzeb użytkowników Biblioteki IMP i możliwościami sfinansowania ich. Orientacja na rynku wydawniczym i szybka realizacja zakupów są ułatwione dzięki informacji za pomocą mediów elektronicznych, zanim książki dotrą do księgarń. Biblioteka IMP ogranicza się coraz częściej do zakupu pojedynczych egzemplarzy. W przypadku drogich wydawnictw zagranicznych rola Biblioteki sprowadza się do wysyłania informacji o najnowszych wydawnictwach związanych z tematyką badań Instytutu a zainteresowani czytelnicy włączają się w pozyskiwanie środków na ich zakup. Pomimo dążenia do gromadzenia najnowszych wydawnictw związanych z profilem księgozbioru od kilku lat obserwuje się wyraźny spadek nakładów finansowych na zakup książek. W stosunku do 1998 r. zmalały one prawie czterokrotnie w 2003 r. (rys. 2). Mimo trudności do zbiorów pozyskano wydawnictwa stanowiące podstawę warsztatu naukowego w dziedzinie toksykologii, np.: *Patty's Toxicology*, ed. E. Bingham, vol. 1–9, 2001; *Patty's Industrial Hygiene*, ed. R.L. Harris, vol. 1–4, 2000; *Sax's Dangerous Properties of Industrial Materials*, R. J. Lewis, vol. 1–3, 2000; *Occupational Disorders of the Lung*, ed. D.J. Hendrick, 2002; *Clarke's Analysis of Drug and Poisons in Pharmaceuticals, Body Fluids and Postmortem Material*, ed. A. C. Moffat, 2004.

Gromadzenie czasopism

Pozyskiwanie czasopism o wąskiej tematyce medycznej zązębiającej się z wieloma innymi dziedzinami wiedzy takich jak toksykologia, fizyka, chemia, ergonomia, psychologia, czy socjologia, jest utrudnione ze względu na rozległość obszaru wiedzy. Kupowanie wydawnictw, w których tylko niektóre prace dotyczą zainteresowań badawczych Instytutu sprowadza się do tworzenia zbioru wykorzystywanego w niewielkim stopniu. Dlatego też wobec rosnących cen wydawnictw i rozwijających się możliwości szybkiego zakupu pojedynczych publikacji, kontynuacja prenumeraty drukowanej sprowadza się obecnie do zakupu tylko wybranych czasopism specjalistycznych. Tendencja spadkowa wyraźna jest zarówno w przypadku czasopism polskich jak i zagranicznych (rys. 3). Wydaje się, że modelem docelowym w Bibliotece IMP przez najbliższe lata będzie współlistnienie wyspecjalizowanych zbiorów drukowanych wraz z pozyskiwaniem formy elektronicznej. Stopniowa zmiana warsztatu pracy biblioteki i pracowników naukowych wiąże się z zapewnieniem sprawnego sprzętu, odpowiedniego oprogramowania oraz opanowaniem przez użytkowników metod poruszania się w zbiorach elektronicznych.

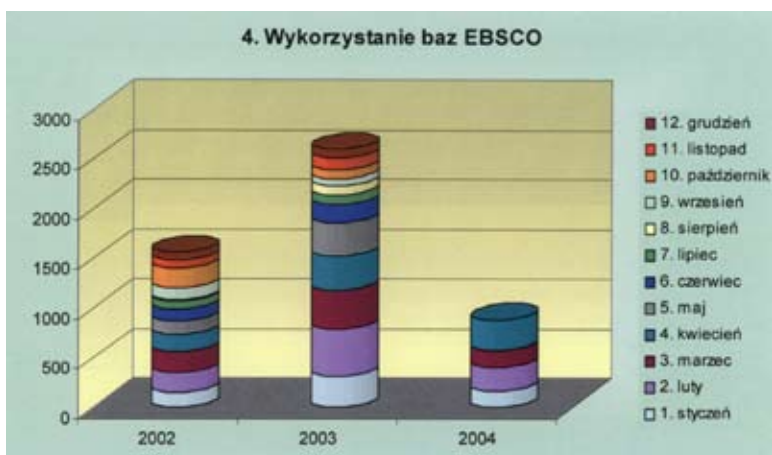

Zapewnienie dostępu do źródeł elektronicznych Bazy danych

Odmianą formą zapewnienia dostępu do publikacji naukowych są bazy danych. Wykorzystywane od wielu lat bazy bibliograficzne stanowią wstępną fazę zbierania informacji o piśmiennictwie. Kolejnym etapem jest dotarcie do tekstu źródłowego. Wśród użytkowników Biblioteki IMP można zaobserwować dwa nurty poszukiwań: pierwszy to przeglądanie spisów treści i bibliografii w znanych czasopismach oraz całkowite zawierzenie pracownikom biblioteki w poszukiwaniu formy elektronicznej, drugi to samodzielne poruszanie się po źródłach elektronicznych i oczekiwanie,

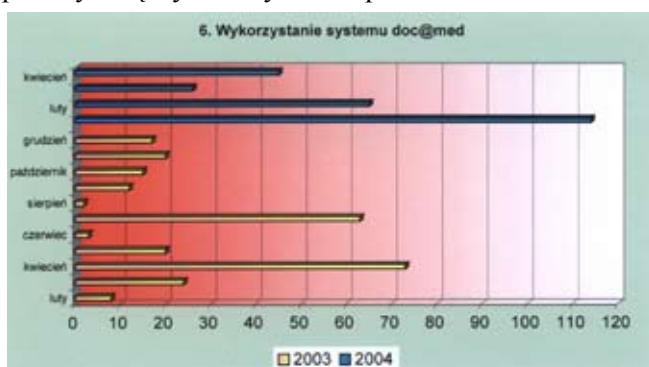
że dostęp do wiedzy za pomocą komputera będzie bardziej zintegrowany, bez konieczności przełączania się na różne platformy.

Jednym z serwisów użytkowanym od 2000 r. są bazy EBSCO. Kilkuletnie wykorzystywanie ich zaowocowało stopniowym zwiększaniem liczby pozyskanych tą drogą publikacji w pełnym tekście (rys. 4). Udostępnienie drugiego serwisu – ProQuest, spowodowało zmniejszenie zainteresowania bazami EBSCO. Fakt ten potwierdza dążenie czytelników do stosowania oprogramowania umożliwiającego jednocześnie przeszukiwanie kilku dostępnych źródeł lub kupowanie jednej bazy maksymalnie spełniającej oczekiwania czytelników. Konieczność nauczenia się poruszania się po różnych platformach, znajomość haseł, metod wyszukiwania są przez czytelników widziane jako dodatkowa trudność w dotarciu do dokumentu. Testowanie bazy ProQuest w 2003 r. i jej zakup w 2004 r. dało kolejną możliwość wykorzystania publikacji elektronicznych (rys.5).

Biblioteczne systemy dostarczania publikacji elektronicznych

Kolejnym sposobem na pozyskanie publikacji jest zamówienie jej poprzez biblioteczne systemy skanowania i wysyłania formy elektronicznej na adres biblioteki zamawiającej. Jeśli nie ma czasopisma w bibliotece macierzystej, nie ma dostępu do formy elektronicznej, to następnym krokiem poszukiwań są biblioteki w kraju, a później poza granicami. W tym celu najskuteczniej przeszukuje się system doc@med, SDDE i SUBITO. Wprowadzenie ich do usług Biblioteki IMP w 2003 r. spotkało się z dużym zainteresowaniem czytelników. Analiza liczby zamówionych publikacji w poszczególnych miesiącach wykazuje tendencję rosnącą (rys. 6, 7). Innym sposobem rzadziej stosowanym jest zakup publikacji poprzez płatne serwisy wydawców, po zalogowaniu i podaniu nr konta bankowego. Korzystanie z tej formy jest drogie, jak też wymaga sprawnych łączy i dobrych komputerów.

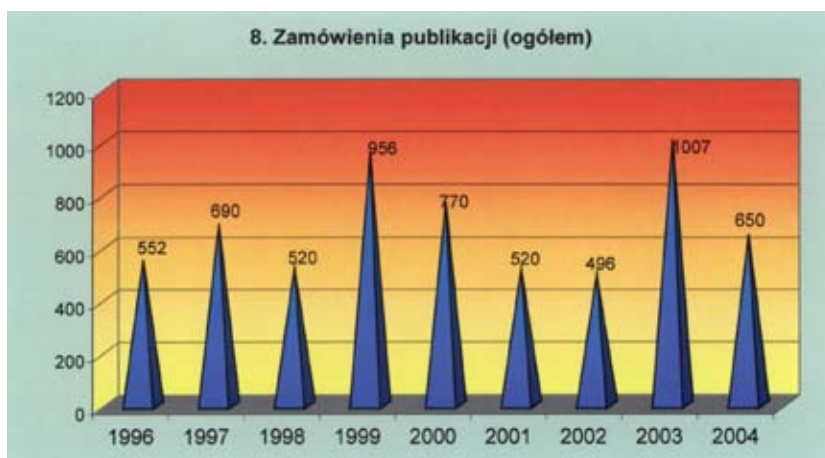
Innym źródłem publikacji są bezpłatne zasoby internetowe. Część wydawnictw udostępnia swoje publikacje w ramach wolnego dostępu lub czasowej promocji. Podobnie bezpośredni kontakt czytelników z autorem poprzez pocztę e-mail, w znacznym stopniu przyczynia się do gromadzenia piśmiennictwa dla pracowników IMP. Są to dodatkowe źródła danych nie podlegające rejestracji w bibliotece.

Kierunki działania Biblioteki IMP

Podsumowując przedstawione analizy można zauważyć, że rysuje się dość wyraźny obraz Biblioteki nastawionej na pośrednictwo w pozyskiwaniu informacji źródłowej. Szczególnie w 2003 r. wobec ograniczenia zakupu wydawnictw książkowych i czasopism drukowanych, a przy wprowadzeniu innych form dostępu do wiedzy (bazy danych, zamawianie elektroniczne z innych bibliotek) wyraźnie wzrosła liczba artykułów naukowych udostępnionych dla pracowników IMP (rys. 8). Do kwietnia 2004 r. sprowadzono ze źródeł zewnętrznych 650 prac, co w skali roku rokuje duże wykorzystanie nowych form pozyskiwania materiałów.

Przy przechodzeniu od tradycyjnego gromadzenia do zapewnienia dostępu do źródeł wiedzy, trzeba mieć na uwadze fakt, iż dostarczamy czytelnikowi kopie dokumentów, a nie oryginały. Czy ten proces można nazywać wypożyczaniem materiałów elektronicznych, czy powielaniem ich? Technika komputerowa spowodowała zwielokrotnienie kopii, oryginał widoczny jest tylko na ekranie. Za zwiększaniem wykorzystania form elektronicznych w stosunku do tradycyjnej przemawia w znacznym stopniu szybkość ukazywania się ich, aktualność informacji, możliwość dostępu do archiwum właściwie z własnego biurka, linki do materiałów źródłowych, interaktywność i wykorzystanie multimediów. Chociaż minusem jest czytanie z ekranu, to czytelnicy stopniowo zaczynają doceniać materiały zgromadzone za pośrednictwem Internetu. Wykorzystanie programów integrujących różne zasoby w sieci tzw. serwerów linkujących, czy komercyjnych systemów zarządzania czasopismami może ułatwiać czytelnikom poruszanie się w zewnętrznych źródłach, które stanowią uzupełnienie tradycyjnej biblioteki.

Bibliografia

- Wojciechowski Jacek: *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach*. Warszawa: PWN, 1997
Tenże: *Idee i rzeczywistość: bibliotekarstwo pragmatyczne*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2002
Janiszewska Kamila: *Elektroniczne dostarczanie dokumentów*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2003

Mgr Anna Uryga
Mgr Beata Bator
Kraków – CM UJ

STRATEGIA ROZWIJANIA I MODELOWANIA POLITYKI GROMADZENIA ZBIORÓW W ŚWIELE DOŚWIADCZEŃ BIBLIOTEKI MEDYCZNEJ CM UJ

Streszczenie

Referat przedstawia wyniki niektórych analiz prowadzonych w Bibliotece Medycznej CM UJ w latach 1996–2003, które stanowiły istotny element opracowywanych planów strategicznych. Na tym tle zarysowana jest struktura i rozkład obecnych kosztów funkcjonowania biblioteki oraz źródła finansowania i pozyskiwania piśmiennictwa. Przedstawiona na tych faktach i liczbach sytuacja biblioteki stanowi punkt wyjścia do określenia typów zasobów i ich ważności w kontynuacji dotychczasowej polityki gromadzenia i modelowaniu nowej strategii. Omówione zostaną role (funkcje), jakie pełnią wykorzystywane metody i narzędzia wspomagające kształtowanie nowej organizacji takie jak np. baza akcesyjna, przewodniki po źródłach informacji w medycynie, farmacji i ochronie zdrowia oraz wdrażanie klasyfikacji tematycznych. Zwrócona zostanie również uwaga na najistotniejsze problemy oraz kierunki, w jakich będzie rozwijana strategia gromadzenia zasobów i źródeł informacji medycznej w Uniwersytecie Jagiellońskim.

Niniejszy artykuł przedstawia wyniki niektórych analiz prowadzonych w Bibliotece Medycznej CM UJ w latach 1996–2003, które stanowiły istotny element opracowywanych planów strategicznych. Na tym tle zarysowana jest struktura i rozkład obecnych kosztów funkcjonowania biblioteki oraz źródła finansowania i pozyskiwania piśmiennictwa. Przedstawiona na tych faktach i liczbach sytuacja biblioteki stanowi punkt wyjścia do określenia typów zasobów i ich ważności w kontynuacji dotychczasowej polityki gromadzenia i modelowaniu nowej strategii.

Druga część artykułu skupiona jest na omówieniu kontekstu zagadnień towarzyszących polityce gromadzenia zasobów w BM CMUJ oraz na uwypukleniu